

Ο REMY DE GOURMONT ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ὁ Πλάτων παραδέχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον τρεῖς ψυχαῖς. Τὸν «νοῦν», τὸν «θῦμον» καὶ τὸ «ἐπιθυμητικόν». Ἡ πρώτη κατοικεῖ εἰς τὸ κεφάλι ἡ δευτέρα εἰς τὸ στήθος καὶ εἶναι προορισμένη, νὰ δέχεται τὰ συναισθήματα καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν κοιλίαν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν τοῦ ατόμου. Γιὰ τὴν κατανόησιν καὶ μελέτη τοῦ Remy de Gourmont, εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχτοῦμε τὰς τρεῖς αὐταῖς ψυχαῖς, καὶ θὰ ἰδοῦμε, πῶς αὐτὸς κατώρθωσε, νὰ συμβιβάσῃ τὰς αἰσθητικαῖς τάσεις, μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ τὰς φιλοσοφικὰς ιδέαις.

Πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸν Quinton, ὁ R. de Gourmont, διεκήρυξε ὅτι ἡ αἰσθητικότης ἀνάγεται εἰς τὸ «ἐπιθυμητικόν» καὶ επομένως ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἡ τελειοποίησι τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως, ἀλλὰ κατέχει καὶ αὐτὸς τὴν θέσιν τοῦ μεταξὺ τῶν ζώων. Γιὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅλα αὐτὰ ὁ Remy de Gourmont, καταφεύγει εἰς τὴν λογικὴν, ὅχι τὴν ἄκαμπτον λογικὴν τῶν θεωριῶν, ἀλλὰ τὴν λογικὴν τῶν πραγμάτων.

Ὁ ἴδιος εἶναι καλλιτέχνης. Ἡ αἰσθητικὴ του, εἶναι λεπτὴ, βαθειά. Αἱ παραστάσεις, βρίσκουν μέσα του μεγάλη ἀπήχησιν, ἡ δὲ ψυχὴ του, ἔτοιμη πάντα, νὰ ἀρπάξῃ κάθε ἐκδήλωσιν τῆς φύσεως, δέχεται μὲ στοργὴν ὅλως τὰς εἰκόνες, κάθε μελωδίαν, ὅλα τὰ ἀρώματα· ἀπολαμβάνει εὐγενικὰ καὶ ὕστερα ὅταν ξαναθυμᾶται κατὰ ἀνακαλῇ διαλεχταῖς ἡδοναῖς. Εἶναι ὁ μάστορς τοῦ raffinement. Πολλαῖς φοραῖς, σταῖς ἡδονικαῖς του ἔρευναις, προχωρεῖ πολὺ, σχεδὸν μέχρι σαδισμοῦ. Γίνεται αἰσθαντικὸς λεπτὸς καὶ βίαιος συγκρόνως. Εἶναι ὁ εἰδωλολάτρης, ποῦχασε τὰ νερά του, μέσα σὲ περιβάλλον χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ἐρμηνεύοντας τὸν Ἐπικουρισμό, ὅπως τοῦ ἀρέσει, ἀποδίδει εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὁργανισμοῦ μας, τίτλους εὐγενείας, ποῦ δικαιοῦνται. «Δὲν ὑπάρχουν ἀπολαύσεις χυδαῖαι». Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις εὐδοκίμει, ὅπου ἀποκλείεται τὸ συμφέρον καὶ ὑπάρχει ἡρεμία. Ὅμως ἔχει τὰς ῥίζαις τῆς μέσα στὸν ὁργανισμό μας, καὶ συνδέεται στενὰ, μὲ τὴν κατὰστασιν τῶν αἰσθητηρίων μας.

Ἡ αἰσθητικὴ τοῦ R. de Gourmont κάνει τὴν ἐμφάνισίν της στὸν συμβολισμό. Ὑπέστη ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Mallarmé καὶ Verlaine.

«Κατὰ τὸ 1885-95 ἦτο ἀδύνατον νὰ γράψω κατὰ τὴν πεζὴν ἢ ποιήματα χωρὶς νὰ σκεφθῶ τὸν Mallarmé καὶ Verlaine». (1)

Εἶναι ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἔγραψεν ἔργα παράδοξα ψεύτικα πεζὰ ποιήματα, ὅπως τὸ Βιβλίον τῶν Λιτανειῶν. Εἰς τὸ Φάντασμα ἡ ἐπίδρασις τοῦ Mallarmé φαίνεται καλλιτέρα. Τὸ ἔργο εἶναι γραμμένον μὲ ἐξυπνάδα μαζὶ καὶ ἀφέλεια. Ὁ εἰδωλολατρικὸς ἡδονισμὸς συγκρούεται μὲ τὸν χριστιανικὸν μυστικισμό. Δυὸ καρδιαῖς, ἀφιερωμέναις στὸ Θεό, ἀπολαμβάνουν σατανικὴν χαρὰν, ὅταν καταπατοῦν τοὺς ὄρκους. Ὁμιλοῦν σάν

(1) Φιλολογικοὶ περίπατοι. I σειρά.

REMY DE GOURMONT
(1858 - 1915)

χριστιανοί καὶ δοκιμάζουν ιδιαίτερη εὐχαρίστησι, νὰ μεταχειρίζονται στὰ ὄργανα, λέξεις ποὺ λέγονται μόνον σταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀκολουθίαις.

Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως «Τὸ Φάντασμα» θὰ ἦτο ἀπλῶς ἓνα περίεργον βιβλίον, χωρὶς ἄλλη ἀξία. Ὅμως σ' αὐτὸ εὐρίσκεται, μαζὺ μὲ ταῖς ἄλλαις, καὶ ἡ ἰδέα ποὺ ἀργότερα, ἀναπτύχθηκε εἰς τὸ «Μία νύχτα στὸ Λουξεμβούργο».

«Αἱ γυναῖκες εἶναι μεταφυσική». «Δὲν εἶμαι οὔτε σὰρκα οὔτε πνεῦμα» εἶμαι γυναῖκα· γίνομαι ὅτι μὲ πλάσεις.»

Σ' ὅλα ἄλλως τε τὰ μυθιστορήματά του ὁ R. de Gourmont, «Προσκυνητὴ τῆς σιωπῆς» φροντίζει νὰ κλείσῃ καὶ ἀπὸ μιὰ φιλοσοφικὴ ἰδέα. «Τὸ Φάντασμα», «Ἡ Φήνισσα», «Αἱ μαγικαὶς Ἱστορίαις», «Αἱ Παράξεναις Πράξεις», κ.τ.λ εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ, ἀπέδωκαν στὸ συγγραφέα τους, φήμην σαδιστοῦ, ἔκαμαν δὲ τὸν Louis Dumur, νὰ ἐρευνήσῃ τὴν γεννεαλογία τοῦ R. de Gourmont καὶ νὰ τοῦ εὕρῃ συγγένεια μὲ τὸν μαρκήσιο de Sade.

Σχεδὸν μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν διηγημάτων εἰς τὸ Journal τὸ style τοῦ R. de Gourmont διορθώνεται. Ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν νοσηρὰ ἐκζητήσιν τῶν λέξεων. Ἡ ἀνάγκη, νὰ εἶναι νοητός, ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμος, ἢ προσπάθεια, νὰ κλείσῃ σὲ λίγαις γραμμαῖς, μιὰ ἰδέα, ἓνα σύμβολον, ἔφεραν εἰς φῶς, σειρά ἀπὸ ἀριστουργήματα, ὅπως «Ὁ Φωκᾶς», «Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Φτώχειας», «Ἡ Πόλις τῶν Σφιγγῶν», κ.τ.λ.

Σύγχρονα μὲ τὸ «Ὁ νεῖρο μιᾶς Γυναίκας» ἡ πραγματικότης κυριαρχεῖ στὰ ἔργα τοῦ R. de Gourmont καὶ ἀγαποῦμε τὴ ζωὴ γι' αὐτὴ καὶ μόνη. Μερικὰ ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου, εἶναι ἴσως, πολὺ ὑψηλοῦ διανοητικοῦ ἐπιπέδου. Δὲν συμβιβάζεται ὅμως μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως, νὰ μᾶς παρουσιάσῃ πρόσωπα χυδαῖα, ἢ ἀπλῶς κοινά. Ἡ ραδιουργία παρουσιάζεται ὡς τὸ χαμόγελον ἢ συνέφιασμα τῆς ζωῆς, πρὸ παντὸς ὅμως τὸ χαμόγελον. Δὲν ἐνδιαφέρει τὸν συγγραφέα, τί εἶναι καλὸ, κακὸ, ἢ ἀνήθικον. Αἱ γυναῖκες ζωγραφίζονται ὅποιαις εἶναι. Ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ Ἀννας de Loges καὶ Claude de Latour, φαίνεται παρμένη, ἀπὸ τὴν πραγματικότητὴ τῆς ζωῆς. Ἡ de Loges λέει ψέμματα, ὅταν μεγαλοποιεῖ ἢ δημιουργεῖ κατὰ φαντασίαν, εὐχάριστα ἐπεισόδια, ἐνῶ ἡ de Latour εἶναι περισσότερον σοβαρὴ καὶ ψυχρά, ἀκόμη καὶ ὅταν κατέχεται ἀπὸ βίβαια πάθη. Λέει ψέμματα ἀπὸ μανία νὰ φαίνεται ἀπρόσιτη, μόνη, σὰν θεά, τριγυρισμένη ἀπὸ σύνεφα μελαγχολίας. Ὅμως ἡ προσποίησις δὲν ξεφεύγει οὔτε τὴ μιὰ οὔτε τὴν ἄλλη. Τὸ ψέμμα εἶναι συνήθεια ἀπαραίτητη, γιὰ τὴν ἰσορροπία τῆς ζωῆς. Φαίνονται ὅτι ἀγαπῶνται μεταξὺ των, μέχρι τῆς στιγμῆς ποὺ ὁ ἕως, γιὰ τὸν ἴδιον ἄντρα ταῖς χωρίζει. Ποιὰ θὰ νικήσῃ; Συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται λογικὸ σταῖς θεωρίαις. Ὁ ἑραστὴς προτιμᾷ τὴν παλιὰ του φιληνάδα, ἀντὶ τῆς ἀγνώστου, ποὺ τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸ δείχνει, φανερά.

Ὁ R. de Gourmont ἔχει ιδιαίτερη στοργὴ γιὰ τὴ νεαρὰ παρθένα. Τὴν μελετᾷ μὲ ἀγάπην, ἡ δὲ «Παρθενικὴ Καρδιά» περιέχει σελίδες διαφθορᾶς, χωρὶς νὰ μπορῇ, νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς ἀνήθικος. «Στὴν Παρθενικὴ Καρδιά» τὸ style τοῦ συγγραφέως, φθάνει τὸ τέλειον. Εἶναι ἀπληγαιμένο, ἀπὸ κάθε ἐπίδρασι. Πολλὰς ἀπὸ ταῖς φράσεις του, ἀφίνουν σὰν ἄρωμα. Στὴν πλοκή, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν, ὅ,τι ὁ ἴδιος λέει εἰς «Τὸ περὶ Style Περόβλημα»: «Στὸν κόσμον σήμερον, ἀφῆσαν αἱ ἀπλᾶς ἱστορίαις, ποὺ κατὰ » βάθος εἶναι συνθετικαῖς».

Γενικώς, τὰ ἔργα τοῦ R. de Gourmont χαρακτηρίζει ἡ εὐαισθησία.

Ἡ αἰσθαντικότης του φθάνει τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς λεπτότητος καὶ ἐμφανίζεται εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἡδονῆς, ἀπὸ ταῖς πλέον ἀραχνοάγκιχταις, ἕως ταῖς πλέον βίαιαις, χωρὶς ἡ συγκίνησι, νὰ ἀφίνη σὲ θλίψι τὸν ἀναγνώστη.

Ὁ πόνος εἶναι ἡ Μοῦσα, ποῦ ἐμπνέει τοὺς ἐκλεκτοὺς της. Γι' αὐτό, εἶναι δυσκολώτερο, νὰ ἀνέβῃ ψηλά, ὅποιοι μόνο τῇ χαρᾷ γνώρισε. Παραδεχόμεστε δέ, ὅτι ἡ δευτέρα περιπτώσις, εἶναι καὶ ἡ πλέον ὑγιής. Τὸ ἔργο τοῦ R. de Gourmont, στηρίζεται στὴ δευτέρα αὐτὴ περίπτωσι. Ἔτσι μᾶς κάνει νὰ λαχταροῦμε τὴ ζωή.

Ὅπως εἴπαμε, ἡ φαντασία του ὅταν ἐργάζεται γιὰ τὴν τέχνην, ξεχνᾷ τὴν ἡθική.

«Τὸ νὰ φροντίζουμε γιὰ τὴν τέχνην, διότι ἡθικοποιεῖ τὸν κόσμον, εἶναι
» σὰν νὰ περιποιούμεστε τὰ τριαντάφυλλα, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὰ βγαίνει γιαιτρικό,
» γιὰ τὰ ἄρρωστα μάτια. Κάνουμε σύγχισι δυὸ ἰδεολογιῶν, ταῖς ὁποῖαις ἡ
» σκέψι, ὅταν λειτουργεῖ φυσικά, ξεχωρίζει». (1)

Γιὰ νὰ μπρεσέσῃ νὰ μπάσῃ τὴν φιλοσοφίαν του στὴ διήγησι, χωρὶς νὰ κουράσῃ, δὲν ἀρκέστηκε στὴν τέχνη. Ἐπεξήτησε τὴν ἁρμονία. «Ἡ ἰδέα
» τῆς τέχνης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ὥραϊου. Ἀλλὰ τὸ ὥραϊον εὐρί-
» σκεται μόνον στὴν ἁρμονία, ἡ ἁρμονία στὴν λογική. Ὁ ραῖον εἶναι
» τὸ κάθε τι ποῦ βρίσκεται στὴ θέσει του».

«Ἡ ἰδέα τοῦ ὥραϊου δὲν εἶναι καθαρὰ ἰδεολογία» συνδέεται στενὰ μὲ
» τὴν σωματικὴν ἡδονήν, γι' αὐτὸ ὁ Stendhal εἶχε δίκαιον, ὅταν ἔδινε, τὸν ὀρι-
» σμὸ τῆς ὁμορφιάς «ὡς ὑπόσχεσι εὐτυχίας». (2)

Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ R. de Gourmont, ἔρχεται σὲ ἀντίφασιν μὲ τὰ παρα-
πάνω (δεῖγμα τῆς εἰλικρινείας τοῦ συγγραφέως) ὅταν λέει ὅτι : « Ἡ ὁμορφιά
» εἶνε ὑπερβολή, καὶ πρέπει νὰ μὴ συγχέωμεν τὸ τέλοςιον μὲ τὸ
» ὥραϊον. Θαυμάζουμε τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἀγάλματα κατὰ συνθήκην. Τὸ
» σύνολον τῆς ὁμορφιάς των, ἀποτελεῖ λύσιν γεωμετρικοῦ προβλήματος, ἀπάνω
» στὸ μάρμαρον... Αἱ νύμφαι τοῦ Jean Gouzon, ποῦ ἔχουν τὰ πόδια, συμμε-
» τρικῶς μακρυνά, εἶναι ὁμορφαις, ἂν θελήσουμε, νὰ κοντέψουμε τὰ πόδια,
» ἡ ὁμορφιά θὰ γίνῃ ἀκαδημαϊκὴ συμμετρία, διάφορος ἀπὸ τὴν πρώτην. (3)

Ἐν τούτοις, ἡ ὑπερβολή, συμβιβάζεται πολὺ καλὰ, μὲ τὸ «ὥραϊον
τοῦ κάθε τι, ποῦ βρίσκεται, στὴ θέσει του», ὅταν παραδεχοῦμε
τὸ συμμετρικῶς ὥραϊον, ὡς προορισμένον, νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν «νοῦν» ἐνῶ
αἱ νύμφαις τοῦ Gouzon, ἐνδιαφέρουν τὸ «ἐπιθυμητικόν».

«Ὁραῖον εἶναι ὅ,τι προσελκύει». (4)

Ἡ ἑτεροφυλόεξι, ἔνεκα τῆς ἐκλεπτύνσεως τοῦ νευρικοῦ μας συστήματος, ὑποτάχθηκε στὴ φαντασίαν· ἡ δὲ αἰσθητικότης μας, γιὰ τὴν ἴδιαν αἰτίαν, συγκινεῖται μπροστὰ στὴν τέχνην : μουσική, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ, φιλολογία κτλ. ἐνῶ στὴν ἄκρην τῆς συγκίνησις αὐτῆς, βρίσκεται κάποια αἰτία «ἐπιθυμητικὸν».

Ἡ γλυπτικὴ εἶναι ἀπὸ ταῖς τέχναις, ποῦ συγκινεῖ λιγώτερον, γιὰ τὴν ἑλ-

(1) Ἡ Μόρφωσι τῶν ἰδεῶν.

(2) Ἡ Μόρφωσι τῶν ἰδεῶν.

(3) Φιλολογικοὶ Περίπατοι. II σειρὰ.

(4) Φιλολογικοὶ Περίπατοι.

λειψι χρωμάτων στερεῖ τὸ πρόσωπο, ἀπὸ τὴν ἔλξι τοῦ χαμόγελου καὶ τῇ γοητεία τῆς ματιᾶς. Ἡ μουσικὴ κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐνθουσιάζει μᾶλλον τὸν «θῦμον» παρὰ τὸ «ἐπιθυμητικόν».

Ἡ φιλολογία εἶναι ἀπὸ ταῖς τέχναις, ποῦ συγκινεῖ περισσότερο. Γιὰ τὴν ἐκπολιτισμένη ἑτεροφυλόελξι, ἡ φαντασία, εἶναι ἰσχυρότερη, ἀπὸ τὴν πραγματικότη. Ὅσο δὲ ἡ φιλολογία καταρθώνει, ἀφοῦ στηριχθῇ στὴν πραγματικότη, νὰ ἀνέβῃ ὑψηλότερα, τόσο ἡ γοητεία γίνεται μεγαλύτερη καὶ μᾶς βυθίζει στὸ ὄνειρο. Ἐπειτα τί ζητοῦμε στὴ τέχνη; Τὸν ἑαυτὸ μας ἢ κἀτι ἀνώτερο; Ἡ ἀπάντησις εἶναι δύσκολος, ἀφοῦ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσουμε καθαρὰ, τὰ στοιχεῖα τῶν συγκινήσεων. Ὁ χωρισμὸς τῶν ψυχῶν τοῦ Πλάτωνος, θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ἀφοῦ ξαναθυμηθοῦμε τὴ διαφορὰ τοῦ ὠραίου καὶ τελείου. Εἴπαμε, ὅτι αἱ δύο αὐταῖς ἐκδηλώσεις, μᾶς συγκινοῦν κατὰ διάφορο τρόπο.

Ἄν θελήσουμε νὰ διαιρέσουμε ταῖς συγκινήσεις τῆς φιλολογίας, θὰ βγάλουμε τὴ λυρικὴ συγκίνησι, τὴν αἰσθηματολογικὴ συγκίνησι, τὴν φιλοσοφικὴ. Ἡ κάθε μιὰ ἀπ' αὐταῖς διερμηνεύεται, σύμφωνα μὲ ὅ,τι προορίζεται. Ὁ λυρισμὸς φροντίζει γιὰ τὸ ρυθμό, λέξεις ἡχηραῖς, χροῶμα. Ἡ ἰδεολογία περνάει σὲ δεύτερη σειρὰ καὶ σχεδὸν παραβλέπεται. Τὰ ἐπίθετα πομπώδη, φρονὴ ἀπαγγελίας ἡχηρά, μὲ ἀποχωρώσεις μουσικῆς, στίχος ρέων κτλ. μᾶς ἐνθουσιάζουν. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι τὴν ἴδια συγκίνησι φέρουν καὶ τὰ ἔργα τοῦ Rodin.

Ἡ αἰσθηματολογικὴ συγκίνησι εἶναι περισσότερο συνήθης. Στὸ διάβασμα ἑνὸς μυθιστορήματος, ὅταν, ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ μεγαλοποιηθοῦμε, φανταζόμαστε τὸν ἑαυτὸ μας, στὴ θέσι τοῦ ἥρωος, ἢ βρίσκομε μέσα σ' αὐτόν, κάτι ἢ τὸ σύνολο τοῦ παραγνωρισμένου ἑαυτοῦ μας, τότε συγκινεῖται ὁ «θῦμος». Ἀφοῦ δὲ παραπάνω, ἐβάλαμε κοντὰ στὴ φιλολογία κ' ἓνα παραδείγμα γλυπτικῆς, λέμε κ' ἐδῶ, ὅτι ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης, μᾶς δίδει τὴ συγκίνησι τοῦ «θύμου» ἀπὸ ἀνάλογο μὲ τὸ ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος ἐπίδρασι. Ὅμως ἐμμέσως συγκινεῖ κι' ἄλλο ἐνστικτο, τὸν ἐγωϊσμό, ποῦ φροντίζει γιὰ τὴν διαιώνισι τοῦ εἰδους.

Μᾶς μένει ἡ φιλοσοφικὴ συγκίνησι, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἐπιστημονικὴ. Ἀναπτύσσεται ἀργά, διότι εἶναι ὀλιγώτερο ὑλική, μπορεῖ δέ, νὰ φτάσῃ στὴν ἔντασι καὶ τὴ λυρικὴ. Γεννιέται ἀπὸ τὴ λογικὴ, μᾶς ὑποτάσσει καὶ μᾶς φέρνει μὲ τὸ μέρος της. Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, ἢ ὁ Ἀπόλλων τοῦ Belvedere, δίνουν τὴν ἴδια εὐχαρίστησι, ποῦ δίνει ἡ λύσι μαθηματικοῦ προβλήματος, διότι τὸ κάθε τι ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ λύσι τοῦ. Εἶναι γέννημα τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ τελείου. Ἐπομένως ὄχι τῆς ὑπερβολῆς. Ὁ δὲ R. de Gourmont σταμάτησε στὸν ἐξῆς ὀρισμὸ τοῦ ὠραίου.

«Παρ' ὅλη τὴν ἐπίδρασι τῶν ρωμαντικῶν οἱ Γάλλοι ἔμειναν κλασικοί· » προτιμοῦν τὴν συμμετρίαν, τὸ κανονικόν, τὴν ἀπλότην». (¹)

Ὁ Πλάτων ἔβανε στὴ δικαιοδοσίαν τῆς δεύτερης ψυχῆς, ὅλα τὰ συναισθήματα καὶ τὰ εὐγενῆ πάθη. Καὶ ἂν ἀκόμα ἡ ἡθικὴ ἐξαρτᾶται, ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν μας, πάλιν ἀπέχει πολὺ, ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ λογικοῦ.

(¹) Φιλοσοφικοὶ Περίπατοι. I σειρά.

‘Ο R. de Gourmont, εἰρωνεύεται τὸν ὀρθολογισμό, μὲ ὅλη του τὴ δύναμι καὶ τὴ δηκτικότη τῆς εἰρωνίας του, ἐπειδὴ σ’ αὐτὸν ἀπέδιδε τὴν σύγχρονο νοοτροπία, συγχέοντας τὴν ἰδεολογία καὶ εὐπάθεια, ἀγαπῶντας τὸ τυραννικὸ καὶ πλᾶνο εἶδωλο, τὴν Ἀλήθεια.

Γιὰ κάποια στιγμή σκέφθηκα κ’ ἐγώ, νὰ μὴ ξεχωρίζω ἠθικὴ καὶ αἰσθητικὴ καὶ ἡ ἐπίδρασι τῆς ἑτεροφυλόελης καὶ τοῦ ἐνστίκτου τῆς διαιώνισης μ’ ἐπηρέεσαν. Ἄν ὁ R. de Gourmont, σὰν φυσιολόγος ποῦ εἶναι βάνει τὴν ἠθικὴ εἰς τὸν νοῦν, δὲν φαντάζομαι, ὅμως, ὅτι κατεβαίνει ὡς τοὺς Κυνικούς. Δὲν ὑπάρχουν ἐντυπώσεις ἠθικαῖς· ὑπάρχουν αἰσθήματα ἠθικά. Τὸ συναίσθημα εἶναι ἀπόρροια καὶ ἃς τὰ μελετοῦμε ἐλεύθερα. Αἱ ἰδέαις εἶναι παιγνίδια, κ’ ἃς παίζουμε μὲ τέχνη καὶ ὄρεξι. Πρέπει ἴσως, νὰ μελετῶνται, τὰ συναισθήματα, πῶς στέκουν ἠθικῶς. Ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται, διότι τὰ συναισθήματα εἶναι βάσις τῶν πράξεών μας, ὅποτε ἂν παραβλέψουμε τὴν ἠθικὴν, βγαίνουμε ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνία. Ἐδῶ βρίσκεται ὁ περιορισμός, ποῦ βάνει ὁ R. de Gourmont στὴν ἐλευθερία.

‘Ο Kant θέλησε νὰ κυβερνηθῇ ὁ κόσμος, ἀπὸ τὴ λογικὴ. Εἶναι δυνατόν; ‘Ο R. de Gourmont ὥρισε τὴ λογικὴ, σύμφωνα μὲ τὴ φιλοσοφία του.

«Ἡ λογικὴ εἶναι αἰσθητικὴ ἀναλυμένη καὶ καταταγμένη σὲ μέρη. Αὐτὸ τὴν αἰσθητικὴν βγαίνει ἡ λογικὴ ὅπως τὸ σπῖρτο ἀπὸ τὸ κραισί». (1)

«Ἡ αἰσθητικὴ περιλαμβάνει τὴ λογικὴ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε» παρὰ, αἰσθητικὴ ἀποκρυσταλλωμένη». (2)

Ἡ αἰσθητικὴ τοῦ Kant ἦταν παγωμένη ἀπὸ τὴ λογικὴ ἡ ὁποία παρουσιάζετο μπροστά του σὰν ὄγκος πάγου. ‘Ο Νίτσε καλλιτέχνης ὑπερβολικὰ εὐπαθής, ἔχει ἀντίθετες τάσεις ἀπὸ τὸν Kant.

Ἡ φυσιολογία μας, πρῶτα-πρῶτα, ἔπειτα αἱ λανθάνουσαι τάσεις αἰσθηματικότητος μᾶς δίνουν τὴν κατεύθυνσι εἰς τὴ σύλληψιν τῆς θεωρίας. Ζοῦμε καὶ ὕστερα εἰς ταῖς συνήθειαις ποῦ ἔχουμε, προσαρμόζουμε μιὰ φιλοσοφία. Φανταζόμαστε λοιπὸν ὅτι ζοῦμε ὅπως ζοῦμε, διότι ἔτσι ἐσκεφθήκαμε ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

Ἡ ἠθικὴ διάταξι τοῦ R. de Gourmont εἶναι καθ’ ὁλοκληρίαν ἀτομιστικὴ. Ἐπικούρειος καὶ ἀνήθικη, χωρὶς νὰ εἶναι τέτοια. Ἀνηθικότη δὲν εἶναι ἡ ἄρνησι τῶν κανόνων τῶν ἡθῶν γενικῶς, ἀλλὰ ἡ παράβασι τοῦ συνόλου ἐκείνων, ποῦ ἡ κοινωνία, ἀφοῦ μάζεψε σὲ μιὰ φόρμα, ὥρισε ὡς ἠθικὸ νόμο. ‘Ο κάθε ἄνθρωπος, κάνει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἠθικὴν, ποῦ συμβιβάζεται, μὲ τὸ βαθμὸ τῆς αἰσθητικῆς του. Καλὸν λέει ὁ Kant, εἶναι ἡ εὐσπλαχνία, ἡ ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὡς ἀντίδρασι τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Καλὸν λέει ὁ Νίτσε, εἶναι ἡ ἔξαρσι τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡ ἐπιθυμία νὰ ἀπλώσουμε τὸν ἑαυτό μας, χωρὶς νὰ ἐνδιαφερόμαστε, γιὰ τοὺς ἀδυνάτους ποῦ θὰ ἐπισκιάσουμε.

Καλὸν εἶναι ἡ θέλησι νὰ γίνουμε δυνατοί· ἃς μὴ σηκώνουμε, πλέον τὰ μάτια στὸν οὐρανόν. ‘Ο Θεὸς ξεθρονίστηκε κ’ ἄφισε τὴ θέσι του σὲ εἶδωλο φοβερότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του: Τὴν ἀλήθεια.

Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴ θεωρία του ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ πολὺ χαμηλά, δημιούργησε τὸν ὑπεράνθρωπο, ὡς ἀντιφάρμακο. Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ θεωρία ποῦ μᾶς παρακινεῖ, γιὰ ἓνα ἰδεῶδες ἀνώτερο ἀπὸ ὃ, τι φτάσαμε χθές, διαφέρει

(1) Ἐπιλόγοι.

(2) Τὸ περὶ Style Πρόβλημα.

ἀπὸ τὸν Ἐπικουρισμό, ὁ ὁποῖος δὲν φροντίζει γιὰ τίποτε περισσότερο, ἀπὸ τὸ σήμερα. Τὸ μόνο σημεῖο ποῦ συναντῶνται εἶναι ἴσως, ὅτι εἶναι καὶ ἡ δυό, ἀτομιστικαῖς. Ἄν καὶ ὁ ὑπεράνθρωπος ἔχει χαρακτηῖρα μᾶλλον γενικό. Ξέρουμε ἀκόμα, στὸν Ἐπικουρισμὸ τί διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ἡδονῆς κινητικῆς καὶ στατικῆς ἡδονῆς. Ἡ ἡδονὴ τοῦ Ἐπικουρισμοῦ εἶναι στατική, ἀφοῦ ἡ κίνησι προπαρascκευάζει τὸν πόνο.

Ἔτσι πρέπει νὰ ὀπλισθοῦμε μὲ ἀπάθεια.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ R. de Gourmont ἀγαπᾷ τὸν Ἐπικουρισμό, ἀλλὰ δὲν εἶναι Ἐπικουρικός οὔτε τίποτε ἄλλο εἰς ἱκός. Τὸν ἀγαπᾷ γιὰ τὸ θάρρος, μὲ τὸ ὅποιον ἀντιμετώπισε ταῖς ἀντιδράσεις, καὶ ἀπάλλαξε τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν φόβο τῶν θεῶν. Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς θείας δίκης, εἶναι ἀρχὴ σοφίας.

Τὰ ἔργα τοῦ εἶναι, προτροπὴ γιὰ τὴν ἀναζήτησι τῆς ἡδονῆς, γιὰ τὰ πάθη, τὰ συναισθήματα, εἶναι κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ ἀτόμου, μέσα στὰ σύνορα τῆς ἰδίας του λογικῆς. Καὶ κάνουν αὐτά, φανερά ἀντίθεσι μὲ τὴν ἀπάθεια τοῦ Ἐπικουρισμοῦ.

Γιὰ τὸν R. de Gourmont, ἂν ὑπάρχει χαρὰ στὴ ζωὴ, εἶναι ἡ χαρὰ, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν φυσικὴ λειτουργία τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ μας, χωρὶς νὰ βιασθῇ, ὅταν δηλαδὴ ἐργάζεται, σύμφωνα μὲ λογικὴ ποῦ ἀσυναίσθητα ὑποβάλλει, ἡ δύναμι ποῦ ὁ ἴδιος ἐννοεῖ στὸν ἑαυτὸ του.

Ὁ Ἐπικουρισμὸς συμβουλεύει γιὰ τὴ ζωὴ τὴν ἀπάθεια. Ὁ Νίτσε τὴν ἐνεργὸν στάσι. Ὁ R. de Gourmont παραδέχεται τὴν ἐνεργὸν στάσι, ἀλλὰ μᾶς δείχνει καὶ τὴ ματαιότη τῆς.

Ἡ ἠθικὴ του, — αἱ ἠθικαῖς του, γιατί ἔχει πολλὰς, μιὰ κάθε μέρα, ὥρα, ἀναλόγως τῆς ἀπόχρωσις ποῦ ἔχει ἡ σκέψις του, εἶναι σκορπισμέναις, στὰ διάφορα ἔργα του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἠθικὴ, εἶναι γνώμη ἀτομικὴ ὁ R. de Gourmont, ἀποφεύγει, νὰ τῆς δώσῃ τύπο γενικότης, ὅπως ἔκαμε ὁ Νίτσε σὰν βίαιος ἀτομιστής ποῦ ἦταν. Ὅμως ἡ τάσι αὐτὴ εἶναι ἀνθρώπινη καὶ βρίσκουμε στὸ R. de Gourmont, ὅλαις ταῖς ἀρνήσεις τοῦ Νίτσε. Συναντῶνται δυὸ πνεύματα, ποῦ μοιάζουσιν· μισοῦν καὶ οἱ δυὸ τὸν κανόνα, διψοῦν ἐλευθερίαν.

«Νὰ εἶχα τὴν ἀνθρωπικότη τῆς φύσεως, τὴν σκληρότη καὶ ὁμορφιά τῆς.
» Νὰ ἤμουν χωρὶς διανόησι. Νὰ νοιώθω τὰ ἐνστικτικὰ καὶ νὰ μὴν μὲ μέλει,
» γιὰ τὸν κόσμον ὅταν θέλω νὰ τὰ ὑπακούσω.» (¹)

«Δὲν ὑπάρχουν κακίαις καὶ ἀρεταῖς· ὅλα εἶναι ἀποτελέσματα κάποιας δυνάμεως.» Ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτὴ γνώμη, συνδυάζει τὴν ἠθικὴ μὲ τὴ φιλολογία. Τὸ «Ἐγὼ εἶμαι ὁλος ὁ κόσμος» ποῦ εἶπε ὁ R. de Gourmont, προσπαθεῖ νὰ τὸ μετριάσῃ· προσπαθοῦμε κι' ἐμεῖς. Ὁ χριστιανισμὸς μᾶς ἔχει ποτίσει βαθειά, ὥστε νὰ ντρεπόμαστε, νὰ δώσουμε στὸν ἄνθρωπο, ὡς προορισμὸ του, τὸν ἄνθρωπο. Δὲν τολμοῦμε νὰ συνθέσουμε σὲ φιλοσοφία, τὸ ὅτι ἡ φύσις μᾶς δείχνει χωρὶς ντροπὴ. Αὐτὴ ὅμως κάνει τὴ δουλειά τῆς κ' ἔτσι κάτω ἀπὸ κάθε μορφὴ ἀλτροϊσμοῦ, εἴτε χριστιανικοῦ εἴτε σοσιαλιστικοῦ, φαίνεται πάντα ἡ προσπαθεια τοῦ δυνατοῦ, νὰ ζήσῃ εἰς βάρος τοῦ μικροῦ. Γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ζωῆς, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀνισότης τῶν δυνάμεων. Ἡ

(¹) Τὸ Ὀνειρο μᾶς Γυναίκας.

ἐξίσωσι σημαίνει θάνατο. Ὁ κύριος θὰ μαστιγῶνῃ πάντα τὸ δοῦλο, ὥς τὴν ἡμέρα, ποῦ ὁ δοῦλος, ξυπνητὸς ἀπὸ τῆ διαρκῆ ἀπειλῇ τῆς μαστιγας, ἐξελίσσεται καὶ βρῖσκει κι' αὐτὸς δούλους.

Οἱ νόμοι αὐτοὶ δὲν ἀλλάζουν.

Ἐν τούτοις ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη ἀλήθεια. Ὅτι: γιὰ νὰ πετύχουμε μιὰ θέσι στὴν κοινωνία, πρέπει πρῶτα νὰ πνίξουμε τὰ ζωώδη ἐνστικτὰ μας.

Ὁ R. de Gourmont δὲν τὴν παραδέχεται αὐτή, γιὰ διὰ τὴν ἀλήθεια. Ἄς ἐξυψώσουμε τὸν ἑαυτὸ μας, ἀφοῦ ξεθρονίσουμε τὸ Θεό, ἃς προσπαθήσουμε νὰ ἀνεβοῦμε, στὴν ἄδεια θέσι, καὶ τότε θὰ μάθουμε, ὅτι δὲν ὑπάρχουν κτηνώδεις, οὔτε χυδαῖαι ἀπολαύσεις. Αἱ ἠθικαὶς μᾶς ἔκαμαν, νὰ προσέχουμε περισσότερο, γιὰ τὸ μέλλον καὶ νὰ λησμονοῦμε τὸ παρόν. Προσηλωμένοι νὰ φθάσουμε, μιὰ μέρα, στὸ τέλειο τοῦ Νίτσε, περνοῦμε ἡμέραις, προσπαθείας καὶ κόπου· ὕστερα μιὰ μέρα ξυπνοῦμε καὶ βλέπουμε, ὅτι φθάσαμε στὸ τέλος τῆς ζωῆς χωρὶς νὰ ζήσουμε.

«Ξέρονμε ὅτι μιὰ ζωὴ ὑπάρχει κι' ὅτι ἔχει ὁρισμένο χρόνον. Ὑπάρχει
» μιὰ ὥρα, μιὰ μὲν, γιὰ τὸν τρυγητό· τὸ πρῶτ', τὰ σταφύλια δὲν εἶναι
» ὥριμα, τὸ βράδυ εἶναι παραγινόμενα. Μὴ χάνετε τὸ καιρὸ σας νὰ κλαῖτε
» τὸ παρελθόν καὶ νὰ λαχταρῆτε τὸ μέλλον. Ζήσετε ταῖς ὥραις, ζήσετε ταῖς
» στιγμαῖς, αἱ χαραὶ εἶναι λουλούδια, ποῦ, ἢ ἀπὸ τὴ βροχὴ θὰ χαλάσουν, ἢ
» θὰ σκορπιστοῦν στὸν ἀέρα.» (1)

Γιὰ τὸν R. de Gourmont ἓνας ἔρωσ ὑπάρχει, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε αἰσθηματολογία.

«Μιὰ ἀγάπη ὑπάρχει: ὁ φυσικὸς ἔρωσ. Ὁ πλέον αἰθέριος ξυπνάει
» μέσα μας, τὰ ἴδια αἰσθητήρια, μὲ τὸν κτηνώδη. Ἡ φύσις ἓνα σκοπὸ
» ἀναγνωρίζει: τὴν διαιώνισι. Ἄν πάρῃς ἄλλο δρόμον, σὲ συλλαμβάνει
» καὶ σὲ καταδικάζει· ἢ ἐλαφρότερη ποινὴ εἶναι ἡ λατρεία εἰδώλων.» (2)

Εἰς τὸ ἔργο του, ἀπαντοῦμε πολλαῖς φοραῖς, τὴ λαγνεία, χωρὶς ὁμῶς νὰ λείπουν καὶ τὰ εὐγενικὰ στοιχεῖα.

«Ἐρῶς εἶναι ἀμοιβαία θρησκεία.» (3)

«Μισῶ τὸ αἰσθημα τὴν ἴδια ὥρα ποῦ τυραννοῦμαι ἀπ' αὐτό· ξέρω ὅτι
» κάνω ἡλιθιότη νὰ φυλάω ἄνθη ξηραμένα μέσα στὰ βιβλία μου... Αἱ γυν-
» ναῖκες εἶναι ὡραῖαι γιὰ τὰς ἐπιθυμοῦμε. Ξέρω ὅτι ἂν συγκινοῦμαι,
» ὅταν βλέπω τὸ στήθος τῆς, νὰ πάλῃ κάτω ἀπὸ ταῖς δαντέλλαις, αὐτὸ
» γίνεται, διότι ὁ Θεὸς στήνει δολώματα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ λειτουργίαν
» τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ ὁργανισμοῦ, ἀφοῦ, ὁ ὁργανισμὸς εἶναι ἡ δύναμις τοῦ
» ἔρωτος.» (4)

Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως.

Οἱ ὁραματισμοὶ τοῦ ποιητοῦ, διορθώνονται σχεδὸν πάντα, ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴ ἀντίληψιν. Ἐχει συνδιάσει τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴ σκέψιν. Ἐγραψε πολλά, γιὰ τὴ γυναῖκα κι' ἀποδείχεται ἄνθρωπος ποῦ ξέρει νὰ ἀγαπήσῃ θερμὰ καὶ νὰ φιλοσοφήσῃ.

«Ἐχει ἀνθισμένη ὑγεία καὶ σάρκα ποῦ διψαίει δάγκωμα. Σοῦ κινεῖ
» τὴν ὄρεξιν ἢ μᾶλλον τὴ λαίμαργίαν· γίνονται τρελλὸς, σὰν νοιώθω, κάτω ἀπὸ

(1) Μία νύχτα στὸ Λουξεμβούργο.

(2) Μία Παρθενικὴ Καρδιά.

(3) Μία Παρθενικὴ Καρδιά.

(4) Τὸ Ὀνειρο μιᾶς Γυναίκας.

- » τὸ φόρεμα αὐτό, νὰ σπαρταρᾷ ἡ γραμμὴ, ποῦ μπορῶ καὶ δικαιοῦμαι κατὰ
- » τοὺς φυσικοὺς νόμους νὰ ἀπολαύσω». ⁽¹⁾.

Κηρύττει μ' αὐτά, τὴν ἐπικράτησι τοῦ ἐνστίκτου, με κάποια ὑπερβολή, τὴν ἴδια ὑπερβολὴ ἐμπιστοσύνης ποῦ δείχνει, γιὰ τὴν ἀσφαλὴ ἐκλογὴ τοῦ ἐνστίκτου.

«Ὅταν ὁ ἄνθρωπος πρόκειται νὰ ξεχωρίσῃ τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὸ βλαβερό, δὲν σφάλλει.» ⁽²⁾

Δογματισμὸς ποῦ δὲν ταιριάζει σ' ἓνα μεγάλο μυαλό.

Καὶ ἐξηγοῦμαι.

Ὅλαις αἱ ἐπιθυμίαις εἶναι ἐνστικτα. Ἀπὸ τὰ πολλὰ θὰ νικήσῃ, τὸ ἰσχυρότερο, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὠφέλιμο, γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου; Ὑπάρχουν καλαῖς καὶ κακαῖς ἐπιθυμίαις· ἐκείναις ποῦ ἡ ἀγάπη, γιὰ τὴ ζωὴ υποβάλλουν καὶ αἱ ἄλλαις, ποῦ ὑπαγορεύει ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου. Γιὰ τὸ ὑγιὲς ἄτομο, θὰ νικήσουν αἱ καλαῖς, γιὰ τὸ ἄρρωστο αἱ κακαῖς. Τὰ καλὰ ἐνστικτα, καθοδηγοῦν τὴ ζωὴ, ὅταν ἀνεβαίνῃ, τὰ κακὰ ὅταν βασιλεύῃ. Μένει ὁμως, νὰ προσδιορίσουμε τὸ ὑγιὲς καὶ ἄρρωστο, κ' ἔστι πέφτουμε σὲ φαῦλο κύκλο, ἂν ποῦμε πῶς ὑγιὲς εἶναι ἐκεῖνο ποῦ αὐξάνει τὴ δύναμι τῆς ζωῆς. Ὁ R. de Gourmont, ξεφεύγει ἀπ' ὅλα αὐτά, γιὰτὶ εἶναι καλλιτέχνης. Ἐρευνάει, ἀπὸ φιλοσοφικὴ περιέργεια. Ἀλλὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐπιστημονικῶς μορφωμένος ὥστε δὲν ἐλπίζει ὅτι θὰ λύσῃ κάποτε τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ ταῖς τρεῖς ψυχαῖς, ὁ Πλάτων, παραδέχεται «τὸν νοῦν» ἀθάνατον. Τὴν ἀθανασία αὐτὴ καὶ σήμερα, ἀκόμα μποροῦμε, νὰ παραδεχτοῦμε, ἀφοῦ τὰ ἔργα τοῦ νοῦ μένουν, ἔστω καὶ σχετικῶς ὀλίγο. Τὸν ἀνώτερο ἄνθρωπο, διοικεῖ καὶ προστάζει ὁ νοῦς. Τοὺς ἄλλους, τοὺς πολλοὺς διοικοῦν, αἱ ἐπιθυμίαις. Ὑπάρχουν ὁμως ἄνθρωποι, ὀλίγοι αὐτοί, με ὀργανωμένο μυαλό, ποῦ ἐπιβάλλουν εἰς τὰς τάσεις των, τὸν ἔλεγχον τῆς σκέψεως. Εἶναι ἀδύνατο, νὰ ἐμποδίσουμε τὸ αἶσθημα, νὰ ἐπιδράσῃ στὴ σκέψι. Ὁ διανοούμενος, κάνει φιλοσοφικὸ σύστημα σύμφωνο, με τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του· ἡ ἀνάγκη λεπτομερεστεράς ἀναλύσεως, μᾶς κάνει, νὰ διακρίνωμεν σκέψιν καὶ αἰσθητικὴν. Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐξηγεῖ τὴν προσπάθειαν τοῦ R. de Gourmont νὰ ἐξομοιώσῃ, τὸν ἰδεαλισμό, με τὸν ματεριαλισμό. Ἔτσι ὁ ἀτομισμὸς του δὲν μποροῦσε νὰ σχηματισθῇ ἔξω ἀπὸ τὸν ἰδεαλισμό.

Ἡ ἀμφιβολία γιὰ κάθε πρᾶγμα κρατεῖ τὸν ἄνθρωπο, σὲ διέγερσι. Τὸ μεταφυσικὸ ἐνστικτο εἶναι εὐεργετικὸ ἀφοῦ εὐνοεῖ τὴ ζωὴ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη, νὰ πιστεῦῃ σὲ κάτι, σὺν τὸν ὁδοιπόρο ποῦ κόβῃ, στὸ πρῶτο δάσος, ἓνα μπιστοῦνι. Ἀλλάζουμε δοξασίαν ἅμα μᾶς φανῇ, ὅτι αὐτὴ ποῦ εἴχαμε ἦταν ἀνόητη, ὥς ποῦ ἡ νέα νὰ καταντήσῃ τὸ ἴδιο. Ἡ ἐπιστήμη γιὰ νὰ φθάσῃ στὸν κόσμον, πῆρε φόρμα πίστεως. Γιὰ κάθε ζήτημα, ἐπικαλούμαστε τὴν Πρόοδο, τὴν Ἐπιστήμη, τὴν Ἐξέλιξι καὶ ἀποδίδουμε, σ' αὐτὰ θανατοσυργὸ δύναμι.

Ὁ R. de Gourmont ἐπολέμησε τὸν ὀρθολογισμό, καὶ τὸν θεώρησε χειρότερο, ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ δογματισμό, γιὰτὶ μᾶς παρουσιάζεται, ὑπὸ μορφὴν ἰδεολογίας. «Τὸ ἔργο μου εἶναι, νὰ σπέρνω τὴν ἀμφιβολία». Αἱ λέ-

(1) Τὸ Ὅνειρο μιᾶς Γυναίκας.

(2) Ἐπίλογος. III.

Ξεις αὐταῖς τοῦ Pierre Bayle περιλαμβάνουν, ὁλόκληρο ἠθικὴ καὶ μέθοδο.
«Ἡ ἀλήθεια εἶναι τυραννικὴ· ἡ ἀμφιβολία σώζει.» ⁽¹⁾

Ἐκεῖνος. Θὰ σοῦ εἰπῶ καὶ ἀκόμα ποῦ εἶναι σπουδαῖο. Πρέπει νὰ
λησμονήσης ὅσα εἶπαμε.

Ἐγώ. Εἶναι ἀδύνατο. Ἐγιναν πλέον δικὰ μου, σὰρξ τῆς σαρκὸς μου,
αἷμα μου.

Ἐκεῖνος. Θὰ τὸ κατορθώσης, ὅταν ἀκούσης, ὅτι μπορούσα, νὰ σοῦ εἰπῶ
τὰ ἀντίθετα, ἀπὸ ὅ,τι εἶπα καὶ θὰ ἦταν κι' αὐτὰ ἀλήθειαις. ⁽²⁾

«Ἡ ἀλήθεια βρίσκεται, ὅσο ἓνα δέντρο στὴ φωτογραφία του. Πρέπει
» νὰ ἀρκεσθοῦμε, στὴ φωτογραφία, διότι δὲν θὰ ἴδουμε ποτέ, τὸ δέντρο τὸ
» ἴδιο· δὲν θὰ μάθουμε, ἂν καὶ πόση πραγματικότη ὑπάρχει μεταξύ πραγ-
» ματικοῦ καὶ φωτογραφίας». ⁽³⁾

Ἀτομιστὴς μανιακὸς, θέλησε, νὰ μείνῃ, ἐλεύθερος. Κάθε ἀλήθεια εἶναι
ἀλυσίδα· ἀλλὰ ἔχει λήμαις ποῦ κόβουν κάθε μέταλλο. Ἀποστρέφεται τὴν
τρομερὰ μανία τῆς βεβαιότητος. Γιὰ νὰ κατορθώσῃ, ὅλα αὐτὰ, μᾶς μαθαίνει
πονηριαῖς ποῦ καταστρέφουν κάθε ἀλήθεια καὶ καταφεύγει στὸν ἀφεται-
ρισμὸ τῶν ἰδεῶν.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας, εὐκόλυνε τὸ ἔργο του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μπο-
ρέσῃ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ καλὰ ἦταν ὑποχρεωμένος, νὰ ξέρεῃ τὴν ἀκριβῆ
σημασία τῶν λέξεων. Καὶ τὴν ἤξερε κατὰ βάθος.

Στὴν ἀρχή, ὁ R. de Gourmont, ἦταν Νιτσεϊστὴς ἀριστοκράτης, καὶ
περιφρονοῦσε, τὴν δημοκρατίαν, ταῖς εὐσπλαχνικαῖς ιδέαις, κτλ. Μὲ τὸν
καιρὸ ἔλλαξε. Ἀφοῦ προορισμὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ζήτησις τῆς εὐτυχίας,
πὼς μπορούμε νὰ ἀρνηθῶμε, αὐτὴ τὴν προσπάθεια στοὺς ἄλλους;

Ἐνδιαφέρεται πολὺ, γιὰ τὴν κίνησι, γιὰ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀδιαφο-
ρήσῃ, γιὰ τὴν κοινωνία. Ἡ ζωὴ εἶναι συνεχὴς μεταλλαγὴ. Ἀγαπᾷ ταῖς
μεταλλαγαῖς.

«Πρέπει νὰ προχωροῦμε ἢ νὰ πέφτουμε. Ὑπάρχουν ἄτομα ἢ λαοὶ ποῦ
» δέχονται, ὅ,τι τὸ περιβάλλον ἐπιβάλλει· ἂν δὲν ἀντιδράσουν εἶναι κατα-
» δικασμένοι στὴν παρακμή. Οἱ ἀνώτεροι ὁργανισμοί, ἀντιδροῦν κατὰ τῆς
» στασιμότητος, εἴτε διὰ βαθμιαίας ριζικῆς ἐξελίξεως, ἢ δι' ἀποτόμου
» ἐπαναστάσεως». ⁽⁴⁾

Ἀλλὰ ἀποφεύγει νὰ δογματίσῃ, τὴν ἀλήθεια του σὰν τὸν An. France.
Διότι ὅταν πρόκειται, νὰ ἀποφανθῇ κανεῖς, ὀριστικὰ γιὰ ἓνα πρᾶγμα, θὰ
γίνῃ φατριαστὴς. Ὁ R. de Gourmont τὸν φατριασμό, γιὰ λίγαις μόνον
στιγμαῖς τὸν παραδέχεται.

Ἐὰν ἀρχίσουμε νὰ ἐξετάζουμε τὰ ἔργα τοῦ R. de Gourmont μὲ τὴ
χρονολογικὴ τῶν σειρὰ, παρατηροῦμε ὅτι προχωρεῖ ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα στὴ
συγκεκριμένη πραγματικότη, σύγχρονα μὲ τὴν προχώρησι τῆς ἡλικίας. Ἡ
ζωὴ ἦταν γιὰ αὐτὸν ἀντικείμενον μελέτης· προτιμοῦσε νὰ τὴν μελετᾷ, παρὰ
νὰ τὴν χαίρεται. Σιγὰ σιγὰ ἀρχίζει ἡ ζωὴ νὰ πλημμυρίζῃ τὴν ψυχὴ του. †

(1) Τὸ περὶ Style Πρόβλημα.

(2) Μία Νύχτα στὸ Λουξεμβούργο.

(3) Ἐπίλογοι. II.

(4) Φιλοσοφικοὶ Περίπατοι.

Τὰ φαντάσματα διαλύονται μέσα στο φῶς τῆς ἡμέρας. Εἴμαστε στὴν ἐποχὴ ποῦ γράφθηκε «Τὸ Ὀνειρο μιᾶς Γυναίκας». Σύγχρονο εἶναι ἡ «Μία Παρ-
θενικὴ Καρδιά» ὅπου ἡ ζωὴ, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε φιλολογία μᾶς καλεῖ
στὴ χαρά.

Μ' ὅλα ταῦτα ἡ σκέψι κυριαρχεῖ παντοῦ. Ἡ σπάνια ἰσορροπία,
μεταξὺ εὐπαθείας καὶ σκέψεως, ἀποτελεῖ τὴν ἀξία τοῦ R. de Gourmont.
Εἰς τὸ «Μία Νύχτα στὸ Λουξεμβούργο» ἡ ζωὴ καὶ ἡ σκέψι ἐναρμονίζονται
τόσο θαυμάσια, ὥστε τὸ βιβλίο αὐτὸ φαίνεται ἀπίθανο. Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ
κανένας νὰ τὸ ἀναλύσῃ, θὰ τὸ ἀδικήσῃ. Ὁ An. France, τὸ χαρακτήρισε,
ὡς «ἔργο γοητείας, μὲ διάφοραις εἰκόνες, ποῦ συγκινοῦν τὰ πνεύματα καὶ
μετασκευάζουν ταῖς ψυχαῖς». Μαζεύθηκαν σ' αὐτὸ καὶ συνωψίσθηκαν, ὅλαις
αἱ σκέψεις τοῦ συγγραφέως. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἔκφρασι : ἡ
εὐαισθησία καὶ ἡ σκέψι, ἐναρμονίζονται.

Εἴπαμε παραπάνω, ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι αἰσθητικὴ ἀποκρυσταλλωμένη.
Ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει μέσα του, κάποια δύναμι, νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ
ἐννοῇ. Ἄν καὶ τὸ ἐν εἶναι συνέπεια τοῦ ἄλλου, ὅμως δὲν εἶναι ἴσα (διότι
πολλαῖς φοραῖς, νοοῦμε κἄτι, χωρὶς τὴν ἐπέμβασι τῆς αἰσθητικῆς). Μπορεῖ
λοιπὸν νὰ μὴν εἶναι σὲ διαρκῇ συνεργασία.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δοκιμάζει, ἓνα συναίσθημα, ἀποκρυσταλλώνει αὐτὸ
σὲ σκέψι. Ὑστερα ἀπὸ κάμποσο καιρό, ἡ δεκτικότης αὐτὴ σταματᾷ καὶ
φαίνεται ὅαν, νὰ μὴν ὑπάρχῃ πλέον χῶρος, γιὰ καινούργιες ἀποκρυσταλ-
λώσεις. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή, κάθε καινούργια παράστασι, ἀφίνει μέσα
μας, ἐντύπωσι τῆς ἀποκρυσταλλώσεως, μὲ τὴν ὁποία μοιάζει περισσότερο.
Αἱ ἀποκρυσταλλώσεις, ὁριστικαῖς πλέον μέσα μας, ἀλλάζουν κάθε παράστασι,
ποῦ προσπίπτει στὰ αἰσθητήριά μας.

Σ' ἄλλους ἀνθρώπους, μὲ πλοῦτο ψυχικὸ μεγαλύτερο, κάθε καινούρ-
για παράστασι, φέρνει καινούργια ψυχικὴ μεταλλαγή. Ἡ ἀποκρυστάλλωσι,
φαίνεται ὅαν στιγμιαία. Ἡ πνευματικὴ ἐλαστικότης εἶναι τέτοια, ὥστε σὲ κάθε
παράστασι, σχηματίζεται καὶ καινούργια ἀποκρυστάλλωσι. Εἰς τὴν ἄλλῃ
περίπτωσι, δὲν ὑπῆρχεν ἰσορροπία, διότι αἱ ἀκτῖνες τῶν νέων παραστάσεων,
ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ παλὸν πρῶσιμα ποῦ δὲν ἦταν καμωμένο γι' αὐταῖς. Ἡ
ἰσορροπία αὐτὴ, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνθετικῆς ἱκανότητος, ποῦ εἶχεν ὁ
συγγραφέας, καὶ τῶν ὀπτιμιστικῶν τάσεων.

Ἡ ἀμφιβολία εἶναι ἡ βάσις γιὰ τὸ ἔργο τῆς ἀναλύσεως, τὸ ὅξυ ποῦ
πετυχαίνει, νὰ καταστρέψῃ κάθε συσχέτισι ἰδεῶν (τὸ δεξι χέρι δηλαδὴ γιὰ
τὸν ἀφεταιρισμὸ τῶν ἰδεῶν) ὁ ἐχθρὸς τῆς συνθέσεως. Εἶναι παράδοξο, πῶς
ὁ R. de Gourmont, κατ'ὀρθωσε, νὰ ἔχῃ μέσα του, καὶ τὸ ἀναλυτικὸ καὶ
τὸ συνθετικὸ πνεῦμα. Τὸ «Μία Νύχτα στὸ Λουξεμβούργο» εἶναι ἔργο διαρ-
κοῦς ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως. Σπάνιο, νὰ εὗρεθῇ σκεπτικιστὴς, τόσο γοη-
τευτικῆς συνθέσεως. Ὁ συμβιβασμὸς σκεπτικισμοῦ καὶ ὀπτιμισμού, φαίνεται
παράδοξος. Διότι, ἅμα ἀρνηθῇ κανεὶς ὅλα τί μένει; Μένει ἡ πίστι στὸν
ἑαυτὸν μας. Ἡ ζωὴ γιὰ νὰ στηριχθῇ ἔχει ἀνάγκη πίστεως. Σ' αὐτὴν τὴν
πίστι, θὰ μπορούσαμε νὰ στηρίζουμε τὸν παράδοξον αὐτὸν συμβιβασμὸ καὶ
στὴν αἰσθητικὴ δύναμι τοῦ R. de Gourmont.

Ὅποιος ἀποφασίσῃ, νὰ μελετήσῃ τὸν R. de Gourmont, θὰ τὸν ἀγα-
πήσῃ. Θὰ τὸν ἀγαπήσῃ, ἀκόμα κι' ὅταν σωριάζῃ, ἓνα σωρὸ ἀντιφάσεις.
Γράφει τὴ μιὰ μέρα «Εἶσαι ἐλεύθερος, ὅταν νομίζῃς ὅτι εἶσαι» ἐνῶ ὕστερα
λέει «Τὸ νὰ νομίζῃς, ὅτι εἶσαι κἄτι καὶ τὸ νὰ εἶσαι εἶναι διάφορα». Ἐν-

νοεῖ καὶ ὁ ἴδιος ταῖς ἀντιφάσεις του καὶ λέει. «Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, κάθε ζήτημα, πέρνει μέσα στὴ σκέψι, διάφοραις λύσεσι, πολλαῖς φοραῖς ἀντικατακαῖς.» ⁽¹⁾ Ἡ κάθε σκέψι, ἅμα πάρη τελεία μορφή, μπορεῖ ὕστερα, νὰ στηριχθῇ στὴ λογική. Ὁ R. de Gourmont, ὅχι μόνον ἀπέφυγε νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ ὑποστήριξε μὲ τὴν ἴδια ζέσι τὸ ἀντίθετο. Ἡ σύγκρουσι τῶν δύο ἀντιθέσεων γίνονταν μοιραία. Τότε ὁ δημιουργός, γλυστῶ καὶ φεύγει, λέγοντας πῶς «ἡ ἀντίφασις, μᾶς δίνει τὴν παραίσθησι τῆς ἐλευθερίας.» ⁽²⁾

Δὲν τ' ἀρέσει νὰ σταματᾷ πονθενά.

«Ὅλα παιδί μου εἶναι ἀλήθεια. Πίστευε καὶ πίστευε κι' ὅταν ἀκόμα » σοῦ εἰπῶ τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτά, διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη, νὰ πιστεύης τὸ » ἴδιο πρᾶγμα. Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς, δὲν περνάει ποτὲ ἀπὸ τὰ ἴδια μέρη. » Ἀς μᾶς γελοῦνε εὐκολα οἱ τόποι ποῦ περνοῦμε· ἔτσι μόνον δὲν θὰ πά- » θουμε ἀπὸ ἀνία.» ⁽³⁾

Νομίζει ὅτι, γιὰ νὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς δὲν εἶναι ἀνάγκη, νὰ φθάσουμε, σὲ κατ' ὀρισμένο, στὴν Ἀλήθεια. Διότι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ θὰ ἀποκοιμηθοῦν, στὴν βεβαιότη.

Πρέπει βέβαια, νᾶχουμε γιὰ τὸν κόσμον, μιὰ ἀτομικὴ γνώμη. Σὲ κάθε ἀλήθεια ποῦ βρίσκουμε, πρέπει τὰ σταματοῦμε καὶ νὰ τὴν ἀπολαμβάνουμε. Ἀλλὰ ὁ Remy de Gourmont, ἀπέφυγε νὰ πάρῃ, μιὰ ὁποιαδήποτε, ἀλήθεια, νὰ τὴ κλείσῃ σὲ χρυσὸ φυλαχτὸ καὶ νὰ γίνῃ φετιχιστής.

Γιὰ τὸν καλόβουλο ἐρευνητὴ, βρίσκονται πάντα, καινούργιαις κι' ὁμορφαις ἀλήθειαις.

“REMY DE GOURMONT ET SON ŒUVRE”
PAR PAUL DELIOR

ΣΥΜΠΤΥΞΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΚΕΥΗ
ΒΑΓΚΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ

MAURICE HEWLETT

Ὅταν εἶχε πρωτοβγῇ στὴν «English Review» ἡ «Hypsipyle» τοῦ Hewlett, εἶχα μὲ τὸν Πάργα μιὰ πολυσήμαντη κουβέντα. Εἶχαμε συζήτησι μερικῆς ἀπὸ τῆς παρακάτω ἀλήθειες—ποῦ πρέπει, ἂν θέλωμε νὰ σεβώμαστε τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὴ διστάζουμε, κάθε φορὰ ποῦ βρίσκουμε τὴν εὐκαιρία, νὰ τῆς διαλαλοῦμε. Ἴσως φανοῦνε ὑπερβολικῆς, μὲ ὅλη ὅμως τὴν εὐλικρίνεια, θαρρῶ πῶς ὅσο καὶ ἂν δείχνουν ἔτσι, εἶναι ἀλήθειες δίχως καμμιὰν ὑπερβολή. Γι' αὐτὸ καὶ ἀδίσταχτα τῆς λέγω, ἐπειδὴ ἔχω τὴν πεποίθησι πῶς μονάχα ἡ ἀγάπη τῆς ἀλήθειας, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὴ φιλολογικὴ μας κίνησι καὶ παραγωγὴ, θὰ βγάλῃ τίποτε τῆς ἀνθρωπιάς ἢ καλότερα θὰ μπορέσῃ ἀντάξια νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασία καὶ τὴ δημιουργίαν στὴν ἑλληνικὴ ζωὴ τῶν λίγων μὰ κι' ἐκλεκτῶν τεχνίτιδων ποῦ ἀπὸ τὰ ξένα χρώματα ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια τώρα συντείνουν τόσο πολὺ στὸ νὰ ρίχνουν

⁽¹⁾ Μία Νύχτα στὸ Λουξεμβούργο.

⁽²⁾ Ἐπίλογοι. II

⁽³⁾ Παράξεναις Πρώξες.